

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ.
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՋ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՈՒՂԵՐՁԸ
ԱՄԱՆՈՐԻ
ԱՌԻԹՈՎ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՒՂԵՐԻՆ ԱՍՏԻՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Սկզբը՝ էջ 1

Հիդալի, սիրելի՛ ժողովուրդ, քեզ տակավին առկա են հոգսեր, մասնավորապես, խնդիրներ ու ղեկավարություններ, լավատեսության ոգով են դիմավորում նոր տարին, նաե՛ր մեր ազգային նպատակների իրագործման վճռակամությամբ։ Տիրոջ օրհնությամբ եւ նվիրյալ ջանքերով աշխարհակյուռ մեր զավակների պիտի շարունակեն կենտեղ եւ շենացնել մեր ժողովրդի բարօր եւ պայծառ կյանքը Հայրենիքում եւ Սփյուռքում՝ որպես վկայություն առ Հայրենիք սիրող, մեր հավատքի եւ աստվածամորթության։

Մեր երկրի գյուղացիներն ու ատաղճերն աշխատանքի են կարելու հանգրվան են նախագահական ընտրությունները 2008 թվականին։ Առ Աստված ապավինությամբ մասնակցենք առաջիկա ընտրություններին։ Ապրենք ու գործենք հավատքով, եւ առավել բարգավաճ երկիր, բարեբեր ու կենսունակ հասարակական կյանք կառուցելու մեր հույսերը ավելիով են արդյունավորվելու, քանզի «Տիրոջ օրհնությունն է բարեպաշտների վարձը, եւ Նրա օրհնությամբ խնդրություն է տալու նրանց»։

Տաքնորդի այս պահին մեր աղոթքով ու մարտնչով լինենք մեր ներառյալների ու կարողությունների, պատկառվածների պատճառած վիշտ ու ղեկավարություններ կորցնելու հետ, մեր Հայրենիքի սահմանները պաշտպանող Հայոց բանակի քաջամարտիկների հետ եւ բոլորի, ովքեր այս պահին տեսնումա՞ր դիմավորում են իրենց ծառայության մեջ։ Թող մեր Տիրոջ փրկարար շնորհները արգասավորեն աշխարհում մեր տարվա հետ, եւ բոլ խաղաղությանը, սերն ու ողորմությունն Աստուծո լինեն միշտ մեզ հետ եւ բոլորի։ Ամեն։

Շնորհավոր Նոր տարի։

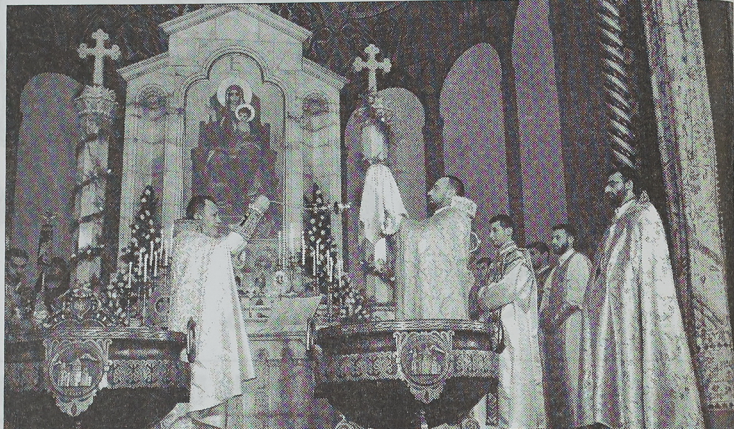
Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՏԳԱՄԸ ՍՈՒՐԲ ԾԵՆԴՅԱՆ ԵՎ ԱՍՏՎԱԾԻԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՏՈՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Սկզբը՝ էջ 1

Մերախն, սիրելիներ, այս չե կամքը Աստուծո, այս չե կոչումն աշխարհի եւ աստվածությունը մարդու։ Աստուծո պարգևը Հիդալիում լուրջով կանգնել է։ Աստուծո պարգևը Հիդալիում հայտնված սերն է, որ մեծ ու արևելի Սուրբ Մանուկով Փրկիչ մեր Տիրոջ, այսօր յոթնամյա ծննդանի են բնակեցնել աշխարհի։ Եվ Բեթղեհեմի խաղաղագիր ապրողություն աշխարհի արգեստներից, խաղաղականներից ու անօրինություններից վեր հույսն է շողում երկնահեղ սիրով մարդկության հոգիների լուրջությունը։ «Երկիր խաղաղության եւ ի մարդիկ հաճախեն» հրավերով լուր կանգնել կարողանան։

Սուրբ Մանուկն խորհրդով սիրտ մեծացրել պարսկական է որ փոխակցվում է աշխարհին։ «Նոր պարսկական եմ քաջիկ մեզ, որ սիրեք միմյանց, ապա Տիրոջ մեր Տիրոջ հայնքն են մեզ սիրելի, որով ի միմյանց սիրենք» (Մովս. ԲԳ 34)։ Չկա ավելի մեծ ու մարդկանց, ժողովուրդների, հասարակությունների կյանքը վերափոխող, քան սերը, որ «... չի կախվում, չի անբարոյականություն, չի գոռոզանություն, ... իրեն չի փնտրում, ... չառ քան չի խորհում, այլ ուրախանում է ճշմարտության վրա, ամեն քանի դիմանում է ամեն բանի հավատում է, միշտպես հույս է դառնում» (Ա Մովս. ԲԳ 4-8)։ Այսպես սիրի ծնունդ առնել այն աշխարհը, որ խաղաղությունն ու արդարությունն են թագավորում, որ բարին ու բարիքն են արգասավորվում երախտություններ, ժողովուրդների համերաշխություններ, սկսվածություններ գործակցությամբ։ Իրավունք, կյանքը բարեփոխելու մարդկային ջանքերը պարզություն են լինելու ճշմարիտ սիրով եւ աշխարհի մեջ Աստուծո ներկայության հավատով։ Տիրոջ ճանապարհը միշտ լուր կանգնել ճանապարհին է, միշտ դեպի ավելի լավ, դեպի կարգավոր, որ սիրի իրավունքն աշխարհից հավատք գործելով, Աստուծո ողորմությամբ եւ օրհնությամբ։

Սուրբ Մանուկն եւ Աստվածաշնորհությունն ուրախարար այս օրը, սիրելի՛ բարեպաշտ ժողովուրդ հայոց, գոհություն են մարդուրդ Տիրոջ, որ փրկություն էր շնորհի է պարգև կան մեր ժողովրդին, օրհնել մեր կյանքը հույսի, հավատի եւ սիրտ խնայության լույսով եւ արարչության ոգով։ Փրկիչն ապավինեմ, Նրա սիրտ պարզանք է, որ մեր հայրենիք Հայրենիքում թե պարագրության մեջ կարողացել են դիմակայել դարերի փորձություններին, մարտել սեփական ինքնությունն ու ժառանգությունը պահպանելու համար եւ վերաբերել լուր կանգնելու եւ շենացնել։ Աշխարհա-

սիրտ հայ կյանքից կերպ իմանք, հոգածություն, ջանք եւ նվիրում, սիրանք եւ դարձել միմյանց հանդիս սիրով գործելու ոգին։ Այդ ոգով այսօր Հայաստանի եւ Արցախի ազատ եզերներում, ի սիրտն աշխարհի հոգևոր եւ ազգային մեր կյանքի վերաբարձրների հորիզոններում մեր հայրենի հույսերն ու աղոթքները, մեր ժողովրդի հավատքն են մարմնի առնում որպես գործընկեր հայրենակցությունն ու կենդանախորհրդան, որպես բարի արգասիքներ մեր կյանքի։ Սույն այդ ոգով, սիրտ շարունակներ ապրել հաղթահարելու համար մեր առջև ծառացող իրա՞նքականները, պաշտպանելու համար ազատության, արդարության եւ իրավունքի, ազնվության եւ մարդկայինության արժեքները, որոնցով սիրտ շարունակ իմանք մեր ազատությանը հոգին մեր ժողովրդի, որոնցով սիրտ գործանք մեր կյանքի եւ ի միմյանց։ Այդ, առաջ ընթանալով ուղիղափորի անկյուն հավատքով եւ Աստուծո օրհնության ներքո միշտ գործենք սիրով միմյանք ու կամքով միմյանք, բանից ճշմարիտ եւ ավանդ, որ միմյանք շարունակ փորձենք մեծանում են, միջև անմիարևություն՝ մեծանող փորձանք։

Տաքնու Հիդալիում մեր Տիրոջ եւ Փրկիչ Սուրբ Մանուկն ավերակալ ողորմում ենք մեզ, սիրելի՛ հավաքագրվել, եւ օրհնում ենք մեզ մեկներով։ Բ Հիդալիում երախտության սիրտ Մեր ողորմում ենք հղում Աստվածական մեր Սուրբ Եկեղեցու Նվիրապետական Աթոռների

գահակալներին՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա Մեծի Տանն Կիլիկիոյի Կաթողիկոսին, Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկյանին, Կոստանդնուպոլսի Հայոց Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Մուրաֆյանին եւ ուխտագրող հոգևոր դասին։

Հայրապետական Մեր օրհնությունն ու ողորմում ենք բերում Հայաստանի Տանապետության Մասնագահ Տաքնու Աթոռներ Բնաշխարհին, Լեռնային Ղարաբաղի Տանապետության Մասնագահ Տաքնու Բակու Մասնակալին, հայոց սիրելիական ախպարներ, Հայաստանում հավաքագրված ղեկավարներին ու ներկայացուցիչներին։

Մերանք միմյանքար, որ Փրկիչ Սուրբ Մանուկն եւ Աստվածաշնորհությունն խորհրդով երկնային շնորհի ու սիրտ պարգևները ստանալու աշխարհում՝ համայն մարդկությանն աստվածություն դեպի բարձրագույն ճանապարհները բարձր, արդարության ու խաղաղության։

Մերանք եւ Փրկիչ օրհնության հայոց Միանձնակ ապրանքատուր այս խորհրդից հայոց Մայր Աթոռից կրկին բերում ենք մեզ հոգևորագր ավերակալ Սուրբ Մանուկն։

Հիդալիում մեր եւ յայրենցաւ, Շեղ եւ Մեղ մեծ աներիս։

ԿՈՉ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԻՄ (փոխադրություն արեւմտահայերենից)

Չավակունք Հայաստանյայց Եկեղեցու, երբ կարողաք այս տոները՝ ընդունե՛ք մեր օրերի կայահավանքի, որոնք իբրեւ թե հանուն ճշմարտության իրենց զգեստներն են պատում՝ մեկ անգամ եւ խաչելու համար Հայ Եկեղեցին, ինչեք, որ ձեր մայր Եկեղեցին ցեղի խնդրն է, նրա պատկերն իր զավակների արյան շաղկապով է ամրացված, որի հավատքի կանգնել իրենցիկ արցունքով է միշտ վառ։

Հիշեք, որ Հայ Եկեղեցին այն սրբարանն է, որ հայ կյանքն ամենից ավելի մարգվեց դեպի բարին եւ կատարյալը, այն գանձարանը, որ պահվեցին եւ պահվում են մեր հույս ու մարքի շնորհները, եւ մանավանդ փրկության տապանը՝ մեր պատմության աղբյուրն ու փառքների դիմաց։

Որեւէ այլ արժեքի հետ երբեք մի՛ փոխել այն, որի ճարտարապետը եղավ Լուսավորիչը, որի լուսարարապետը եղավ Մեսրոպը, որի քաղցր երգիչը եղավ Շնորհալին։

Մի՛ նայեք այսօրվա իր խնդրությանը, նա շատ ղեկավարությունների է բախվել, բայց չի կոտորակվել։ Նա շատ իր փորձիկներն է տեսել, բայց միշտ լույս է արձակել՝ իրեն հառաւ ապրելներին, ու տարածել է իր հովանին, եթե աշխարհիկ գործընթացը զինված բազուկի չի եղել, սակայն հոգեւոր միջնորդության եւ ներքին ճեղքով է եղել՝ մարմնավորապես խառնամանակն է գերված իր զավակների համար։

Այսօրվա իր արարացած վիճակին ճանաչե՛ք մի՛ խորհեք, թե մա դարարել է իր բարեբար դերը կատարելով։

Մի՛ նայեք իր ցնցողիներին, այն ժամանակին ժյուրագրեւոր մի ղշտ էր, որն իր

պատմության պատմականությունով պատեց իր զավակների վերքերը։

Մի՛րեք նրան՝ ձեր մայրենի Եկեղեցին։ Սրբվեք նրանով։ Եվ նրա մեծություն գանձերի մեջ որոնեք ձեր հոգեկան կազմույթը՝ պատրաստ լինելով, եթե հարկ լինի, պատուելու ձեր զգեստները եւ դրանց լավագույն կտորներով հագցնելու եւ զարդարելու բովանդակ հայությանը ՄՈՐԸ։

Մի՛ տրտմեցրեք մեր Մորը եւ մի՛ եղեք խորք զավակներ Հայաստանյայց Եկեղեցու։

Նրանք, ովքեր մեր խնամական կապե-

րով իրենց հակամետություններին եւ կամ բյուր հակազգված կրոնասիրությամբ հագորդ տալու համար եւ կամ շահախոսական ցկատառումներով հեռանում են մայրենի Եկեղեցուց, ամենից առաջ դավաճանում են իրենց արյանը, իրենց ճանխներին, իրենց կոչումն, իրենց ազգությանը։

Վստահ եղեք, որ այն հայերը, ովքեր հեռանում են Հայ Եկեղեցուց, իրենց ներշնչումն ու ուղորդությունն առնում են ուրիշ ոգուց, որը խոժու է մայրում մերկին։ Բոլոր նրանք, որոնք մարդկային ծուղակներով ազգի ծոցից խլում են նրա միամիտ ու հա-

ճախ բարեմիտ զավակներին՝ հետո նրանց ապագայանցման առաջնորդելու համար, դավաճաններ են։ Եվ թող վստահ լինե՛ք, որ իրենց վրա են իրավիքներն ու իրավունքներն, որպիսիք արյան ու հավատքի ԲՈՂԱԲԸ, ավելին՝ արյունապատկան ԱՆԵՇԸԸ։

Չգուշացի՛ր, ժողովուրդ հայոց, ոչ միայն ամեն կարգի գանձագետ գայերից եւ սրբազան զգեստներից, այլ նաեւ նրանց հետ գաղտնի խնամազած մեր ազգի այն միամիտներից, որոնք հակառակ իրենց ներքին հաշիվների մասին հոգ տանելուն եւ հեռավոր հույսերի ակնդետ սպասումներին, կամա եւ ակամա մեր Եկեղեցու նյութական, ազգային եւ կրոնական ծառին է, որ կացնահարում են։

Ժողովուրդ հայոց, հազի՛ր կրկին քո դարավոր ողջամտության զրահից՝ նրանք մի հոտ շարունակելու քո անմեղ գոյության պայքարը։

Ամեն մասնիկ, որ պոկվում է քո ամբողջությունից, արժեք է, որ պակասում է քո հոգեկանն ու նյութական դրամագրիքին։

Ով այս սերտ զգացումով չի մայրում Հայ Եկեղեցուն եւ ազգին, մեղանշում է ցեղի ողջամտության դեմ։ Եվ զայն պետք է բույստալ՝ իր երեւի հայ ինքն իրեն, եթե սիրում է իր ազգն ու Եկեղեցին։

Ուշադիր եղեք առաքյալի խոսքին. «Որպես ընկալարար գժրիտառ Յիսուս զՏԵՐ, նովին գնացեք։ Չգո՛ւշ խորք, մի՛ որ իցե՛ք, որ գնե՛ք կորուստից՝ ճարտարութեամբ եւ սնով խաբրութեամբ»։

ԵՐԵՐԸ ԿԱՐԴԻՆԵՍ
«Ավանդակալ Ներսիս Սեդրակապետ, 1950

Սկիզբը՝ 2007-ի թիվ 24

Հոգեւոր երգեր: Պետրոս Դավանցի կարկանդակները փոխադրված են ռեգիտոնով և նաեւ որպէս հոգեւոր գարնուն, ինչն այլ կերպ կարող է կոչվել **հոգեւոր գարնուն**, որ ինչն է օգտագործել «Հոգեւոր գարնուն»-ի եւ գարնուններն սրբոց առաքելոց», «Դարձեալ երգ ուրախութեան կ'ընայ հոգեւոր գարնան» տաղերով:

Մտաշնորհ գարնան գեղեցկությունն է ավել տուն:

Սիւս ծաղկեցան ծաղիկը, տունկը եւ ծառը, Լընդի եղեն թոյնոց սուրբ բարբառը, Գոյն առեալ շողիկ միշտ ծաղկանց

Փայլիկ գերաւառը, Կանաչ կերպասիւր, Պերճացան անտառը, Իրը եղեն բուրվառը:

Ծաղկածն աղբիւրը եւ գետը յորդանան, Ծովը եւ լիճը ծովիկ յերկրի եւ խայտան, Երկնազարդ ցնծալ ծովային շուշան...

Այստեղ է՝ լուսափայլ վարդն է՝ ծաղիկների «գեղեցկածուկ» թագաւորը, է՝ դրախտի մարիամ ծաղիկը: Այս ամենը «... առեալ փրկեցն ազգի որդւոց մարդկան Ի սէր վայելման. Փառք պարգեւողին՝ Սուրբ երորորդութեան, Էին անսասման»:

Հոգեւոր գարնան այս եւ համանման տաղերն ուրախության երգեր են:

Այսպիսի տեսակ ընծուրեան ծայր անտառը, Մրգաթիւղէ՛ք՝ արդէն ցնծամ՝ նոր ի նորոյ:

բեզ արտասուք ընծայեմ, Ամալ հովանի՝ գթես ի վերուստ տարածեմ: Ինչո՞ւ եւ ատում. «Գարունն էանց, ես բեզ կարաւտ մընացի»: Ինչո՞ւ եւ գրում:

Արտասուագետ, լացահեղեղ կառաւմար, Բարձրակական, մեծահեծն հառաւմար մկեալ երկիր՝ միշտ պարտաւոր աղաւմար, Բացի՛ր, բացի՛ր, իմ կարմիր վարդ անման, Գեղեղ նըման արեգական վառվառման:

Ինչ է թաքցնում վարդին ուղղված «Իսկ իս» միայն ընդ թերթից եւ սիրահար» տողը, ինչո՞ւ եւ ատում. «Լուսաւորեա՛ք՝ գայս իմ սրտիկս մըղացեալ», «Սի՛ր՝ մոռանալ գայս ըզ գերիս յաւմիտ», «Հըրով սիրող տարին բոլոր տապալին», «Երկարեցաւ սըզդ աւերես յալգահին»: Ո՛ւմ եւ ուղղված այս սերը:

Սերդ ըզսերս իմ, սիրով ընդ սերդ ոլորե, Պարաբարձեալ, առ բեզ միայն բոլորե, Ըզփափագ ըս յալառ ի իս ջլորե Է...

«...» Լուսափայլուն, մարգարտափայլ սուրբ շաղերս, Լաց գիշերոյս, եւ լաց ատուքս բեզ աղերս, Ընդ այնք ընկալ՝ հաճոյապէս եւ գտաղերս...

Ասել, թե սա հայրենասիրական է, ինչպէս պնդում է ուսումնասիրողը, հավաստի է: Համոզել էն նրա այս տողերը. «Ընարական հուգաթաթախ գեղուններով բանաստեղծ փառաբանում է իր ժողովրդին, գովերգում այս անգամ «վարդ»-հայրենիքը:

ՊԵՏՐՈՍ ԴԱՓԱՆՑԻ

(1700-ական թթ. սկիզբ - 1784)

Մրգաթափեալ-ը մուգից, սեւից, սուգից ազատագրվել եւ («Դարձեալ երգ ուրախութեան կ'ընայ հոգեւոր գարնան»), գրել է 1772 թ.): Համահունչ հոգեւոր ազգայնեղով հարուստ են «Ի յունկս պիկպիկին ծայն անտառն, որոյ բանքն են ի խորիւրդ տեսնեցաւ թարգմանեալ», «Զգարնան Բիզանդիոյ, որ խորիւրդաբար ակնարկի առ ընակիչս նորին» տաղերը: «Կեցին ինչի «Ո՛վ տեր իմ, Միտին տեր իմ...» սկիզբն ունեցող կրկներգ: Բյուզանդիայի գարունն այստեղ ավելում է հավատի գարուն՝ մահմեդականացած նոր պետության անապատացումով:

Բյուզանդիային է նվիրված նաեւ «Դարձեալ գոստատնալուսալոյ, ի ղեւն վարդի եւ պիկպիկին, յորում գանազան մանուկներն մակագութեան ստորագրին ներքոյաբար» տաղը: Բաղկացած է եռատող տներից եւ երկտող կրկներգից: Ամբողջությունը 405 տող է: Սա ներքոյ է վարդին: Բայց ի՞նչ է այստեղ խորիւրդանում վարդը՝ հայրենիք, հավատ, կյանք: Որոշակի ակնարկներ չկան, որ ուղղորդեն միտքը: Որոշակին բանաստեղծի տրամադրությունն է՝ տխուր եւ հուսահատ՝ «Ըզգաւ սըրտիս, ահա՛, բեզ յուշ արցունքիմ <...> Զանի ողբամ՝ նոր ի նորոյ խոցոսիմ <...> Ես գաւրն ի բուն, գիշերն ի գլուխ արտասուեմ, Բուն եւ հանգիստ չի՛ գիտելով, սըզաւորս եմ»: Բայց այս ողբագին տրամադրությունը չի խանգարում, որ նա փառաբանի վարդի գեղեցկությունը. «Է՛զ-գուս ընկար, սիրոյս ջնկար բեզ երգեմ», ամեն ինչ անի նրա համար՝ «Տուր ողորման»

նվիրաբերում նրան իր ողջ կյանքը, իր լացն ու խնդրությունը, իր քնարը, իր երգն ամբողջությամբ» (Ը. Նազարյան, Պետրոս Դավանցի, էջ 55, տե՛ս նաեւ էջ 56, 80, 81), որոնց հաջորդում են տաղերից արված մեջբերումներ:

Բանաստեղծն իր գաղտնիքը չի բացահայտում, այն պետք է կոսի: Այս տաղի մեջ վարդը հայրենիքի խորիւրդանում է, այլ հոգեւոր: Բայց սա հոգեւորը միանշանակ չէ, այլ հոգեւորն այստեղ շատ զարդանալով է եւ առավել մոտ է նրա «ծածուկ եւ անյայտ ասացեալ բանին»:

Թե՛ն այստեղ վերստին շրջանաւորում են ծանր պատկերներ, ինչպէս «Տապ եւ խորշակ» եղեն արդէն մահամատ, «Ողբալեցաւ ի յալաւորս բազմամեալ», բայց ոչ մի պատկեր չի հուշում հայրենիքի գաղափարը: Սա անանկալոված խորիւրդանություն է հոգու փրկության մասին: Անանկալած մոտիվը բրիտանական խորիւրդանությունների մեջ է բացվում նաեւ «Սուգ լուսնահալոյն գզարդի ի յեղբար խաթութիւն իւրում» տաղի մեջ: Դարձեալ թողնի սուգն է վարդի վրա: Սուրբն այս է:

Ասացե՛ք արտուտին՝ գթես իւր վառեցե, եւ գուճան բաթաթաթ՝ վարդին արեւոց, Լիպալէ գզաւս իմ երթեալ ճառեցե, Միս՛, նըւաղիմ եւ շնչաբաղիմ, մկեալ հոգեվար՝ ի յերկր թաղիմ:

Հարունակությունը՝ էջ 6

ԽԱՂՉԸ՝ ԳՈՐԾԻՔ ԾՐԿՈՒԹՅԱՆ

Հին Ուխտում երբեք չի հիշատակվում «խաչ» բառը, սակայն որպէս համապատասխան մահապատիժ՝ օգտագործվում է «փալ»-տից կախը՝ արտահայտությունը: Հնուց ի վեր խաչը համարվում էր ծանրագույն մահապատիժ գործիք, որի կիրառումը սկսվել է հավանաբար փյունիկեցիներից: Այն առավելաբար գործածելի դարձավ հռոմեական կայսրության մեջ: Այդ պատիժն արգելված էր հռոմեական քաղաքացիության մենաշնորհին արժանացած անձանց, փոխք չէ, թե որքան ծանր լինէր նրանց հանցանքը:

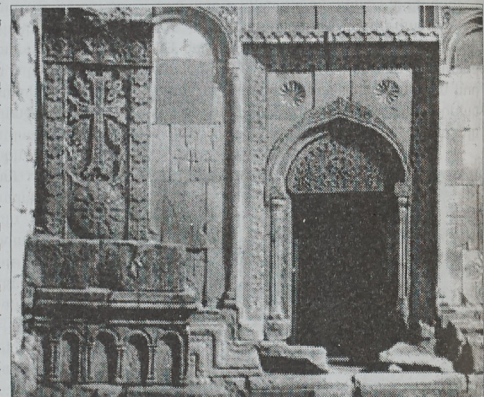
Մարդկության պատմության մեջ խաչից ավելի դժան է սպառափնի պատիժ գործիք դնու ստեղծված չէ: Խաչից գամված մարդն անտեսանի չարաբաններն էր կրում 12-ից մինչեւ 72 ժամ, որի ընթացքում վնասվում էր արյուն շրջանառությունը: Բոլոր հին ժողովուրդների մեջ խաչելությունը համարվում էր անտեսանալի մահա: Մովսիսական օրենքն անգամ խաչից կախվածների համար էր անվճար (Խմմա. Բ Օրենք ԻԱ 23): Ուստի հրեաների համար, որոնց պատկերացմամբ Մեսիան պիտի գար փառահեղ ու հանդիսավոր կերպով՝ հիմնելու մի թագավորություն երկրի վրա եւ կատարելու բազում հրաշքեր, խաչի վրա գտնվող Մեսիան մեծ գայթակղություն էր: Բացի այդ, մարդկային հեթանոս մտքին անհասկանալի էր Աստվածորդուն տեսնել խաչի վրա, Ումից էլ անկալում էր փրկություն: Սակայն «Աստված հիմարացրեց այս աշխարհի իմաստությունը, քանզի աշխարհին իր իմաստությունը չնանաչեց Աստծուն նրա իմաստությամբ... Բայց նրանց համար, որ կանչված են՝ հրեաներ թե՛ հեթանոսներ, Զրիստոսն Աստծո գործությունն ու Աստծո իմաստությունն է» (Ա Կորնթ. Ա 20, 24): Խաչի՛վ կործանվեց հրեայի հպարտությունը, ծանակվեց հեթանոսի իմաստությունը:

Դրախտի՝ բարու եւ չարի իմացության ծառի փոխարեն խաչը բարձրացվեց, մահաբեր պատիժ փոխարեն կենարար Հայրորդությունը հաստատվեց: Խաչի մեծ խորհրդով մահը խորտակվեց, արդարությունը հաղթանակեց: Խաչով պարտության մատնվեց հին ու մեղավոր աշխարհը: Ամոթը վերածվեց փառքի, անեծքը՝ օրհնության, մահը՝ կյանքի... Խաչի վրա երեւում են Աստծո սրբությունը, արդարությունն ու սերը: Սուրբ Աստված էր արդար դատաստանով գաղտնի է մեզ մեղքից եւ իր սիրով մեզ հավել տրամադում էր հետ: Հայելով Զրիստոսի խաչին՝ նրա վրա տեսնում ենք մեր անգամը՝ մեղքի ու անկալատության պատճառով, եւ հառնումը՝ հավատով ու Զրիստոսի շնորհով: Խաչը նաեւ չարաբանների խորհրդակն էր, որով հաղթում ենք մարմնի պատերի, ինչպէս ասում է Պողոս առաքյալը. «Մեր միջի հին մարդը խաչվեց նրա հետ, որպէսզի ջալջալի մեղքի մարմինը, եւ այլեւս մենք ծնաւայեց մեղքին, որով հետո ու մեղքում է, ազատ է մեղքից: Իսկ եթե մեռանք Զրիստոսի հետ, հավատում ենք, թե՛ նրա հետ էլ կապուք» (Րոմ. 2-6-8): Սա՛ է խաչի գործությունը՝ պատերի համար մահաբեր, իսկ հոգիների համար՝ կենարար: Ոչ թե խոսքը փայտե խաչի մասին է, այլ խաչ է կոչվում Զրիստոսի չարաբան Մարմինը, քանզի թե՛ն բոլորի մեղքերն էր վրա վերցրեց, Ինչը, սակայն, մեղք չգործեց: Մենք եւս պետք է հրաժարվեցն բոլոր տեսակի մեղավոր ցանկություններից ու նմանվեցն խաչված Զրիստոսին, ինչպէս որ Իսկն է ասում. «Ո՛վ ի խաչն չի վերցնում եւ իմ ետեփք չի գալիս, իմ արժանի չէ» (Մատթ. Ժ 38): Խաչ է անկալվում նաեւ կրքի հանդեպ մեղեդությունը, ինչպէս սուրբ Պողոսն է վկայում. «Իսկ նրանք, որ Զրիստոսյաններ են, խաչն են հաւանով իրենց մարմինները՝ կերքով ու ցանկություններով հանդերձ» (Գալ. Ե 24):

Խաչի գերադրած փառքից գարիւրելով՝ որդաքին սանդարմետականներից մայրերը, քանզի խաչեցին եւ խաչի վրա տեսան Աստծո

անմահ Որդուն՝ ճշմարտապէս մարդացած ու բազուկները խաչափայտին գամած: Զրիստոսի խաչելության ժամանակ արեգակը, չկարողանալով տեսնել Իր Արարչի չարաբանները, հետ եւ քաշել իր ոսկեգոծ ճանկերը, բանզի խաչվեց բոլոր արարածների Լուսը: Լուսինն էլ սուգվել էր ընդի տակ, իսկ աստղերի բոլորեք անտեսացել էին (Խմմա. Ղուկ. ԻԳ 44): Կարծր վեմերը բացվել էին, արարածները ողորմ էին տիրապալ հրեաների կուրությունը:

Խաչով պատուվեց մեղավորների պարտաւորականը՝ նրանց հրավիրելով երկնավոր Հոր որդեգրությանը: Խաչը կամակերպեց մեզ առավ բանասարկութիւն՝ ազատելով նրա կողմից բռնվածներին: Խաչի միջոցով թուլացավ ու խափանվեց մահվան իշխանությունը, վերացավ մեղքի բռնությունը: Խախմատարը, իր ծեծքը մեկնելով բարու եւ չարի գիտություն ծառին, մեզ դեպի մահն առաջնորդեց եւ մեր-

կանալով փառքի՝ թաքնվեց ծառերի սաղարթների տակ: Մարդկային ազգը վերստին խաչի՛վ գգեստավորվեց՝ համաձայն այն խոսքի, թե՛ «Դուք բոլորը, որ ի Զրիստոս մկրտվեցիք, Զրիստոսով գգեստավորվեցիք» (Գալ. Գ 27):

Զառաթել խաչի նախատիպը հանդիսացող փայտը Մովսէսը գցեց Մեծայի դառը ջրերի մեջ՝ քաղցրացնելով ու համեղացնելով այն եւ դրանով հազցեցեց հրեա ժողովուրդի սաստիկ ծարալը: Իսկ խաչի վրա աղբյուրացած կենդանի ջուրը՝ հոսած Տիրոջ կողից, մաքրագործեց բոլոր ջրերի բնությունը եւ բացելով Ս. Ավագանի արգանդը՝ քաղցրացրեց անիծաբեր ծառի դառնությունը՝ փոխարկելով կյանքի: Ճշմարտապէս մարդեղացած Աստվածորդին Իր բազումները տարածեց խաչի վրա եւ հաղթելով մեղքին ու մահվանը՝ պատժեց անմարմին թշնամուն՝ աշխարհը վերակոչելով դեպի փրկություն: Ճշմարիտ հավատով խաչը երկրպագողներին էլ ազատեց սատանայի նետերից, որը մարդկային հոգին խոցում է մեղքերով:

Հեթանոսաց առաքյալը բարձրաձայն հայտարարում է. «Կորնթայն մատակածների համար խաչի քարոզությունը հիմարություն է, իսկ մեզ՝ փրկվածներին համար՝ Աստծո գործությունը» (Ա Կորնթ. Ա 18): Աստվածային գործությունն անբաժանելի ու անկախ է Տիրոջ կենարար խաչից: Զրիստոսի փրկական տնօրինությունն էր ավարտին է հասնում տնտեսական սուրբ խաչով, քանզի մարդու փրկությունը դրանով է տնտեսվում: Խաչի շնորհով Աստծո որդիներ կոչվեցին, ճանաչեցին ճշմարտությունը, վերադարձանք մեր Արարչի մոտ: Այն մեզ դուրս հանեց անբարոյականության փրկից, հասցրեց առաքիկության գագաթը: Տերունական նշանից դեռեմ սարափած փախուստի մատակցեցին, եւ մարդկային բնությունն սկսեց ապրել իրենտականության վարքով: Խաչի վրա կատարվեց գերագույն գոհաբերությունը, իսկ ուր գոհն է այստեղ էլ՝ մեղքերի թողությունը, հաշտությունն Աստծո հետ, այստեղ տուն է եւ ուրախություն, «քանզի Զրիստոսը՝ մեր Հաղթող մորթվեց» (Ա Կորնթ. Ե 27):

Սրբն սրկ. ԿԱՅՏԱՐՏԱՆ
Գետրոյան հոգեւոր ճնարարին
2 լսարանի սալ

Ռ. Սթրան.
Տեսարան Գյումրիից

ՀՈՎԱՆՆԵՆ ԶԻՐԱԶԵԿ ԵՎ ԳՅՈՒՄՐԻԿ

Ի. ինչպե՞ս է Հովի. Երազը
բանաստեղծականացրել Գյումրին:

Արվեստագետի ձեռնարկում
վրա միջավայրի վճռական ազդեցությունը օրինակ-հիմնավորումները՝ որքան ուզեք: Հիպոթիտ Թեմի ասելով՝ Ֆյանդրիայում մարդու աչքը վաղ մանկությունից ստանում է առանձնահատուկ դաստիարակություն, վարժվում է արվեստի գեղեցիկին: Ի՞նչ որպես բանաստեղծի, ձեռնարկում մեջ Վարուժանը վճռական էր համարում ծննդավայր Բրգնիքի, հայրենի բնության, Ալիս գետի գեղատեսիլ ավերի, Պոլսի ու Բոսֆորի, ապա եւ Վենետիկի ու Ֆլանդր-Բելգիայի ունեցած ազդեցությունը: Դեռ պատանի էր նա հայտնվել Վենետիկում եւ հիպսել տաքրտեսակ արվեստների այդ հրաշագեղ կենտրոնով: Այդտեղից են Վարուժանի գեղարվեստական մտածողության համարակալ բնույթը եւ բանաստեղծական պատկերների գեղակարչական հագեցվածությունը: «Հոն կսիրեմ նկարչությունը՝ առանց վրձին գործածել գիտնալու: Կգգա՞ն, թե՛ Վենետիկ կգունագեղե՞ն հոգալ: Հոն առանց պատկերի անկարելի պիտի ըլլար ինձի խորհիլ իսկ: Արվեստս փրկված է», - գրել է նա մանկկենցիկ մեկում: Իսկ Ֆյանդրիայի գեղակարչությունը գլուխգործոցները դիտելուց հետո խոստովանել է: «Երկու միջավայրը ազդած են վրաս - Վենետիկը յուր Թիցիանով եւ Ֆլանդրիայի Վան Եգեմեթով գորացիցի բնամ: Առաջինից գույնը եւ վերջինից բարբարոս իրապատությունը հորինած են վրա:

ձին, որ սնվախություն ունիմ
բարախած ըլլալու միմայն հայրենի հողին որդան կարմիրին մեջ եւ ծովաձավալ արցանը»:

Գյումրեցի Հովի. Երազը, սակայն, այս իմաստով շատ էլ նման չէ բանաստեղծության մեջ իր ազգակիցներ ու հոգեհայրեր Իսահակյանին ու Վարուժանին, որովհետեւ համագամբների բերումով նա չունեցավ իր աշխարհագրոս մեծ նախորդների լայն աշխարհատեսությունը: Բանաստեղծական ճակատագրով նա ավելի շատ նման էր Հովի. Թումանյանին, որն ընդամենը Հայաստանը, Լոռին ու Թիֆլիսը տեսավ եւ հարկադիր առիթներով միայն երեք անգամ դուրս եկավ Թիֆլիսից:

Հովի. Երազը էլ անմարմն գիտեր Գյումրին, Երեւանը, Խորհրդային Հայաստանը եւ 1954-55 թթ. եղել էր Մոսկվայում՝ Մ. Գորկու անվան համաշխարհային գրականության ինստիտուտում տվող ինկուկուպուկով:

Այս է եղել Հովի. Երազի աշխարհատեսությունը: Ծնվելով արեւմտեանի ու արվեստների, երգի ու բանաստեղծության սիրահարների թաղաքում, անցնելով որդւրբայան դաւնությունների միջով՝ նա վաղ մանկությունից աչքն ու ականջը վարժեցրել էր խորաշնչե ու սրամիտ մարդկանց գունագեղ միջավայրին, դրսեւորել էր իր քնակալ տարբեր ձիրքերը՝ ուժեղ փորձելով տարատեսակ արեւմտեանի, ապա եւ բանաստեղծության ու նկարչության մեջ:

Սակայն Հովի. Երազը բանաստեղծ էր ծնվել ու որպես այդպիսին հենց Գյումրիում էլ մկրտ-

վել: Վաղ մանկության տարիների նրա առաջին բանաստեղծական քրոկվանքները լսել ու քաջակերել են Աստուխ մայրը եւ Թադևոս հայրը, որոնց համոզել առասպելական սեր ուներ բանաստեղծը, Գոհար եւ Մանիկ քույրերը, որբանոցային խոսժանցած ընկերները, շուկայի առեւտրականներն ու արեւեստավորները, Գյումրիում կենտրոնացած մտավորականները, դժվար ապրող վշտահար, բայց պարզ ու սրտաբան մարդիկ: Բնորոշ է հոր մասին հեղինակային հետեւյալ վերհուշը:

- Ինքն իրենից Օնիկս ոտանավոր կհանն...

Կալից մարդ էլ կշինն,- պարծնում էր հայրիկս:

- Ասա՛ ինքը մարդ դառնա,- կատակում էր մայրիկս:

- Չէ, կդառնա չե՛ն տեսնում՝ մասններն հույս են ի ծնն...

Բարենիտ ու չարամիտ հարեւաններն էլ իրենց խորհրդավոր վերաբերմունքն ունենն:

- Բիքը սրբել ի կրմա՛ ինչե՛ր կենն՝ հրաւ տես...

Արդեն 1926-ի երկրաշարժի օրերին, երբ ընդամենը 11-12 տարեկան էր, Օնիկ Կարապետյանը հայտնի դարձավ իր «Ժաժըր եկվա գետին տակից» բանաստեղծությամբ: Իսկ երբ ջուխակի աշակերտ էր եւ «Տեքստիլագործ» քերքի ցրիչ, ապա քաղցի գաղտնի՝ տպագրվող համարում «Ճյուրքից մեկի փոխարեն չարաճիթներն իր բանաստեղծությունն էր դրել եւ առաջին գրավոր խորքով ներկայացել հանրությանը:

Շարունակությունը՝ էջ 7

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՏԵՐ ԳՐԻԳՐԻ Ե ԱՆԱՎԱՐԶԵՅԻ (1293-1307)

Սկիզբը՝ էջ 3
Չայած կաթողիկոսի նկատմամբ հարգալից տոնին՝ Նամակում նշվում էր, որ ամենուրեք լուծվում է, թե հայոց կաթողիկոսը հոռում է եւ նրանց հետ դաշնադիր: Ասվում է, որ այդ մասին Օրբելյանը լսել էր դեռ Կիլիկիայում, եւ որ այդ պատճառով էլ Անավարզեցին այն ժամանակ կաթողիկոս ընտրվեց: Ասվում էր նաեւ, որ Չայոց եկեղեցին պեղեց է հարազատ մա Շահապիվանի, Նոր քաղաքի (Վաղարշապատի), Դիկի առաջին, երկրորդ եւ երրորդ, Պարտավի, Թեոդոպոլի, Մանազկերտի, Անիի երկու ժողովների որոշումներին: Նամակում բարձրացվում էին դավաճաբանական խնդիրներ, որոնց մասնավորապես մեջ մտնելը բոլորովին իմաստ չունի: Պարզապես կաթողիկոսի հասկացում էին, որ իրենց հակադիտ թողնել եւ եթե փոփոխություններ է ուզում կատարել, ապա թող դրանք անի Կիլիկիայում: Պարզ եւ հստակ ասվում էր, որ արեւելյան եպիսկոպոսները պարտաւստ էին իրենց սուրբ հայրերի հետ զոյնք իջնել, բայց հոռումների հետ երկիւնք քարաձուլալ: Չայած նամակը գրված էր եպիսկոպոսների եւ իշխանների անունից, սակայն, ըստ էության, դրա հեղինակը Ստեփանոս Օրբելյանն էր: Իրենց ասածը հիմնավորելու համար Սյունյաց պատմիչը դիմում էր Գրիգոր Նեկեսարացու եւ Աթանաս Ալեքսանդրացու գործերին: Կոստանդին Կեսարացին, սարափած նամակի քովանդությունից, փորձեց ինչ-ինչ պատճառաբանությամբ հրաժարվել այն կաթողիկոսին տանել:

լուց: Սակայն ի վերջո ստիպված եղավ նամակ տանել Անավարզեցուն: Արեւելյանների պատասխանը Ներքին խառնություններ առաջ բերեց Կիլիկիայում, որի հետեւանքով մի պահ Անավարզեցու գործունեությունն ընդմիջվեց: Նամակն ուղարկվեց շատ չափած մահացավ Ստեփանոս Օրբելյանը՝ 1304 թվին: Նրան հաջորդեց Հովհաննես Օրբելյանը, որը Լիպարիտի որդին էր եւ Ստեփանոս Օրբելյանի ասնը: Մոտավորապես այդ ժամանակներում մահացան Էլիկում եւ Լիպարիտ Օրբելյան իշխանները, եւ Հովհաննես Օրբելյանը մետրոպոլիտությունը միացրեց Սյունյաց իշխանությանը, որի համար արժանացավ Անավարզեցու մեղադրանքին, թե նա դարձել է նաեւ մարմնավոր, այսինքն՝ աշխարհիկ իշխան:

Ստեփանոս Օրբելյանի մահը ոգեշնչեց կաթողիկոսին, որը կրկին պատգամավորություններ ուղարկեց բուն Չայաստան: Սակայն Անավարզեցու ծրագրերը կրկին ընդունվեցին չգտան: Հովհաննես Օրբելյանը կրկին ընդդիմացավ դրանց: Մեղադրանքը հստակ էր, թե ինչու՝ Եւ կաթողիկոսը գործակցում առանց իրենց հետ խորհրդակցելու: Այնուհետեւ թղթակցություն սկսվեց Սյունյաց մետրոպոլիտ եւ Շործորի վանքի առաջնորդ Չաքարաբիկի միջե: Եկեղեցում ներհակություն ուժեղացավ այն աստիճան, որ Դեթումն անգամ, հավանաբար, Անավարզեցուն խորհուրդ տվեց, որ կաթողիկոսը մտերմական թղթով դիմի արեւելյան եպիսկոպոսներին:

Կենտրոն հատկապես ծավալվում էին պատարագի բաժակին շուր խառնելու շուրը, որ խառնելու էին պարտաւստը հայրերին, իսկ վերջիններս միտք լուծելն այդ հարցում գիշերու: Ինչ վերաբերում է Անավարզեցու փաստարկներին, ապա դրանք շատ տարբեր էին՝ ընդդիմադիրներին համոզելու համար: Կաթողիկոսի նամակի պարունակությունը պարզ հավաստում է, որ նրա հեղինակն առանձնապես ուժեղ գործ էր գրել: Ստեփանյան ոճը թուլացրել էր նրա պաշտոնական կողմը, իսկ հեղինակը հայտնում է իր անհատական կարծիքը՝ առանց այն պարտավորիչ դարձնելու եւ գումարվելիք ժողովի հաստատման եւ թողնում

իր առաջարկը: Իսկ Չայոց եկեղեցու համար կաթողիկոսի անհատական կարծիքը դավաճաբանական արժեք ուներ: Անավարզեցու նամակի ճակատագիրն անհայտ է, սակայն մի բան տեսակ է, որ այն այդտե մեջ տեղ չեկավ: Անավարզեցին մի երկրորդ նամակ էլ գրեց, որը պատճենով չի պահպանվել: Սակայն Գալանտի երկից դժվար չէ տեսնել, որ այն ունեցել է միտեսույն քովանդակությունը եւ տեղ գտել Սսի ժողովի փաստաթղթերում: Պարզվում է, որ Անավարզեցին խուսափում է եկեղեցական ժողով գումարելուց եւ փորձում է այդ բեռը քարել Դեթումի կամ Լեւոնի վրա: Նա լավ էր հասկանում, որ իր հրավերը շատերը չեն ընդունի, եւ նոր վեճերի համար դուր կբացվի: Սակայն ժողով այդպես էլ գումարել չհաջողվեց 1305 եւ 1306 թվականներին, քանի որ եզրիտացիների արշավանքները չէին դադարում: 1304-ին մահացել էր Ղազան խանը, եւ Դեթումն անձամբ շնորհավորել էր նրա հաջորդ Ղաթրաթային, քանի որ եզրիտացիների դեմ պայքարում շատ էլ հույս չուներ Դոմմի պապի օգնությանը: Դեթումը շնորհավորելու համար Թավրիզ եկան նաեւ Հովհաննես Օրբելյանը եւ Չաքարաբիկ Շործորեցին, սակայն հայտնի է, թե նրանց հետոնի պապին Դեթումին, թե՛ ոչ: Դեթումը փորձեց դիմակայել եզրիտացիներին եւ քաղցից հարկալուծ թշնամիներին, սակայն Դոմմի պապից օգնություն չեղավ, իսկ Մոնղոլապապի պետությունը թուլանալով կորցրեց իր հետաքրքրությունն այդ հետավոր երկրամասերի նկատմամբ: Այնպես որ՝ մոնղոլներից եւս օգնություն չտաացվեց: Այդ ժամանակներում էլ քաղաքական թաւտրաբեմում հայտնվեց մի նոր գիշատիչ պետություն, որը XIII դարի վերջից ստացավ Օսմանյան պետությունն անունը:

Շարունակելի
Բաբելոն ՉԱՐՈՒՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱՍ քթապից անդամ, պրոֆեսոր

ԿԻՑ

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր հյուրն է Ջրվեժի Ս. Կաթողիկե եկեղեցու հոգեւոր հովիվ Ս. Կյուրեղ քին. ՏԱԼՅԱՆԸ

- Տե՛ր հայր, Յիսուս Երիստոսն Իր հայտնի Լեռան ջարդում երանելիների շարքը դրսեցնում էր խաղաղարարներին՝ նրանց կոչելով Աստծու որդիներ։ Մեկ այլ տեղ, դիմելով աշակերտներին, ասաց. «Խաղաղություն եմ թողնում ձեզ, իմ խաղաղությունն եմ տալիս ձեզ. ձեզ չեմ տալիս այնպես, ինչպես այս աշխարհն է տալիս...»:

Ո՛րն է եական տարբերությունը Յիսուսի տված երանելի խաղաղության եւ այն խաղաղության, որ աշխարհն է տալիս:

- Դավիթ թագավորի 84-րդ սաղմոսի հայտնի տողերն են ուզում մեքեմել. «Որդորությունն ու ճշմարտությունը պիտի հանդիպեն, արդարությունն ու խաղաղությունը պիտի համընթան։ Ահա հոգեւոր խաղաղության մի բանաստեղծական փառապանք գեղեցիկ դրվագ, որը շատ նման է Երիստոսի բերած խաղաղությանը:

Իսկ ի՞նչ ասել է խաղաղություն՝ ըստ աշխարհի. պատերազմներ չլինեն, մարդիկ կուշտ լինեն, գլխավերելու տանիք ունենան, երեխաները հնազանդ լինեն, անհոգ ու երջանիկ մեծանան եւ այլն: Սակայն այս աշխարհի խաղաղությունը կախված է բազմաթիվ ու տարատեսակ հանգամանքներից, եւ քնական է՝ սրանցից մեկը չլինի կամ կորչի, օրինակ՝ մարդը գրկվի տիեզերքում աշխատանքից, եւ կամ մեկ այլ անհաջողություն, անմիջապես անհետանում է խաղաղությունը՝ տեղի տալով տագնապներին: Սա՛՛րկատի ունե՛ր Տերը, երբ ասում էր՝ Ի՛մ խաղաղությունը, ո՛չ աշխարհինը: Եվ իսկապես էլ, այս աշխարհում խաղաղություն լինել չի կարող, քանի որ մարդ արարածը, դեռ եղանակ պարտեզում գրկվելով Աստծու ներկայությունից, մյուս թանկագին կրթությունից հետ պիտի կորցնե՛ր Նաե՛ր իր խաղաղությունը: Ասում ենք՝ Աստծու ներկայություն... Աստծուց հեռու գտնվող մարդիկ ասում են. «Երբ եկեղեցին մե՛ծ մտնում, մի տեսակ խաղաղություն է իջնում վրաս»: Սա հենց այդ «տարօրինակ» խաղաղությունն է, որ տարօրինակ է իրենց աչքերով, սակայն մեզ՝ քրիստոնյա հավատացյալների համար դա կյանք է, քանի որ մենք ճանաչում ենք խաղաղության Աղբյուրը: Նորից հիշենք սաղմոսներգություն: Ասում է. «Է՛ն օրերը սիրողները մեծ խաղաղության մեջ են»: Աստծու պատվիրանները պահողների մասին է խոսում: Մեր Տերն ուրիշ առիթներով էլ հա-

ճախ է խոսում խաղաղության մասին: Իր աշակերտներին հորդորում է մեկի տուն մտնելիս նախ եւ առաջ ասել. «Խաղաղություն՝ այս տանը»: Ինքն էլ, երբ հարությունից հետո Վերնաանա հայտնվեց աշակերտներին, «Խաղաղություն՝ ձեզ» ասաց: Պողոսը նույնպես, հետեւելով Տիրոջ պատգամին, իր բոլոր թողթերն սկսում է՝ «Նշում եմ խաղաղություն» մաղթելով: Վերջապես Սուրբ Պատարագի ընթացքում ամենից հաճախ հնչող խոսքն է՝ «Խաղաղություն ամենեցուն», որն ուղղվում է քահանան ժողովրդին եւ նույն մարդանքն ստանում ժողովրդից՝ «Եվ ընդ հոգավորը բու՛ն»:

- Ինչպե՛ս համապրել «Ի՛մ խաղաղությունն եմ տալիս ձեզ» եւ «Մի՛ կարծեք, թե եկա խաղաղություն հաստատելու երկրի վրա. եկա հաստատելու խաղաղություն, այլ սուր» արտահայտությունները՝ ավանդ Տիրոջ կողմից տարբեր առիթներով: Արդյոք չկա՞ հակասություն:

- Բացարձակապես: Տիրոջը հետեւելով՝ մենք մտնում ենք մի ռազմադաշտ, ուր պա-

տերազմ է բարու եւ չարի միջեւ, Աստծու եւ սատանայի միջեւ: Ըստ էության՝ մենք միշտ ռազմադաշտում ենք: Յիշենք, թե առաջին քրիստոնյաներն ինչպիսի դաժան հալածանքների ենթարկվեցին. սրա մասին է Տիրոջ խոսքը: Բայց ոչ միայն սրա. չէ՛ որ մեր ներսում էլ պատերազմ ու անհաշտություն կա, ինչպես Պողոսն է խոսում մարմնի եւ հոգու հակառակության մասին: Իսկ եթե կա հակասություն, կա նաեւ պատերազմ...

- Այդ դեպքում ինչի՞ց է կախված կամ ինչի՞նչ է պայմանավորված Աստծու տված խաղաղությունը, որը Դուք անվանում եք Նաե՛ր ներքին խաղաղություն:

- Աստծու տված խաղաղությունը որեւէ արտաքին հանգամանքից կախված չէ: Մենք կարող ենք մեր քիչ կամ ավելի լիարժեք քրիստոնյա լինելը ստուգել հենց դրանով. աշխարհի հարսպիտակի հանգամանքները որքանո՞վ են անդրադառնում մեր ներքին խաղաղության վրա: Եթե կորցնում ենք, ուրեմն մեր մեջ չափազանց քիչ է Տիրոջ պարգեւած խաղաղությունը, այն խաղաղությունը, որն իր մեջ մշտապես ունի խաչի վրա անկող չորացրանքների միջից հնչող Տիրոջ ձայնը. «Յա՛յր, ների՛ր դրանք, որովհետեւ չգիտես, թե ինչ են անում»:

Սակայն նույնիսկ աշխարհի չափանիշներով անխաղաղ մարդն անկարող է ճիշտ եւ արդար որոշում կայացնել հենց թեկուզ իր օգուտի համար: Այլ միայն խաղաղության լցված մարդն է, որ կարող է պարզ հայացքով եւ վերլուծաբար սքափ որոշում կայացնել, քանի որ խաղաղությունն ինքնին սքափություն է եւ թաղանթ: Այո՛, Աստծու տված խաղաղությունն այս աշխարհի հանգամանքներից կախված չէ, որովհետեւ այն պայմանավորված է այն հույսով, որ Աստված տալիս է մեզ: Բայց հույսը միանշանակ չէ եւ միայն հույսը քիչ է. հույսին ետցուն ու գործափն է համբերությունը: Եվ եթե ապավինում ենք մեր Տիրոջը, վստահում ենք Նրա խոսքին եւ գիտենք, որ «Նրա բերանում երբեւէ սուտ չգտնվեց», ապա վստահաբար կարող ենք ձեռք բերել այն խաղաղությունը, որի մասին խոսում է Յիսուսը:

- Մահացու մեղքերով կամ դրանցից ուրեւ մեկով անտախարված մարդը կարո՞ղ է խաղաղ լինել:

- Դատեցե՛ք ինքները. հպարտ մարդն

ինչպե՛ս կարող է խաղաղ լինել. չէ՛ որ նրան երբեմն չի բավարարելու շրջապատի ուշադրությունը, եւ նա միշտ պիտի մտածի, որ իրեն ըստ արժանվույն չեն գնահատում ու մեծարում:

Նախանձը կարող է խաղաղ լինել. հարեւանք մի փոքր ավելին ունի: Ինչպե՛ս կարող է խաղաղ լինել ագահը. աշխարհն էլ տաս՝ չի կշտանա: Որկրամո՞լ՞... աչքը տեսակ-տեսակ ուտեստներ է տեսնում, որոնք իրեն երբեմն հասու չեն: Իսկ քղափախի՞ր... այստեղ ուղղակիորեն բացառվում է խաղաղությունը: Եվ այս բոլոր մեղքերի ետեւում դեռն են կանգնած, կանգնած է սատանան: Իսկ սատանան թշնամի է խաղաղության, նրա նպատակը մարդուն հենց խաղաղությունից գրկելն է: Չէ՛ որ անխաղաղ մարդն ընդունակ է ամենասանկախատեսելի արարքների՝ ընդհուպ ինքն իրեն կտեսնի զոհվել:

Հետեւաբար խաղաղություն կարելի է ձեռք բերել՝ կրքերից, մեղքերից ձեռքազատվելով միայն: Դա սրբության ճանապարհն է, որն ուղեկցվում է մեղքերի դեմ թե՛ պայքարով: Եվ այս դեպքում ոչ մի մահաբեր քամի սարսափելի չէ, եթե ապավինել ենք Տիրոջը: Յիմա հիշեցի վարդից կարդացած մի պատմություն, որը մի շատ գեղեցիկ համեմատություն է քրիստոնյայի խաղաղության հետ: Պատկերացրե՛ք փոթորկալից մի օվկիանոս եւ մի փոքրիկ թռչն: Այնպիսի հողմեր են փչում, որ մի վայրկյանում կուլ կտան թռչնակին: Բայց թռչնակը, ժայռի մի ապաստվ խոռոչում թաքնված, վայր չուկ. գիտի՝ որեւէ հողմ չի կարող իրեն վնասել: Ահա այդպես մենք էլ մեր Տիրոջը պիտի ապավինենք: Յիշո՞ւմ եք՝ ինչպես Յիսուսը խաղաղեցրեց փոթորիկը: Ուրեմն, եթե Տերը ներկա է մեր կյանքում, որեւէ փոթորիկ սարսափելի չէ: Մյուս կողմից՝ այս աշխարհում փոթորիկները երբեմն չեն դարձրել: Ուրեմն մենք նաեւ պետք է սովորենք քայլել փոթորիկների ու փոթորկալից ծովի վրայով:

- Խաղաղությունը երբեմն շփոթում են անտարբերության հետ: Կարո՞ղ է Երիստոսի խաղաղությանը օժտված մենկ անհաղորդ, անտեսելի ու անտարբեր լինել այն ամենին, ինչ կատարվում է իր շուրջը:

Հարունակություն՝ էջ 8

ՊԵՏՐՈՍ ԱՓԱՆՑԻ (1700-ական թթ. սկիզբ - 1784)

Սկիզբ՝ էջ 4
Պատկերներն աստիճանաբար խորանում են ու ծանրանում: Թռչունի կերպարն անծանաթում է բանաստեղծին, որն իր բարձրագույն սիրո՞ վարդի առեց, որ բարձրագույն հավանքն է՝ հանձնի Երիստոսի, իր սիրուն է բացում, իր ցավը պատմում է իր հոգեցունց ողորդական պատկերը ցուցադրում:

Ողբացե՛ք զիս այստա՞ր վարդիս գո՞ծ տալով,
Կարաւորով մտնա՞մի՜ ի բացեալ գոյով,
Աւերես իմ անցուցի՜ որդով եւ լալով...

«...» Փառք իմ եւ կեանք իմ, որ վարդով բուժաւ,
Քայլալեալ յոյժ այստա՞ր՝ ի յերկիր լուծաւ,
Ի սահման մահու, ա՛րդ լալապես մուծաւ...

Ամբողջ տաղը շարունակվում է նույն ոգով. «Սիրտ իմ ի լալով յոյժ՝ հալեալ մաշեցաւ», «Սուգ է լացն եղել իմ հեշտալի ճաշակ», եւ ավարտվում այս տողերով.

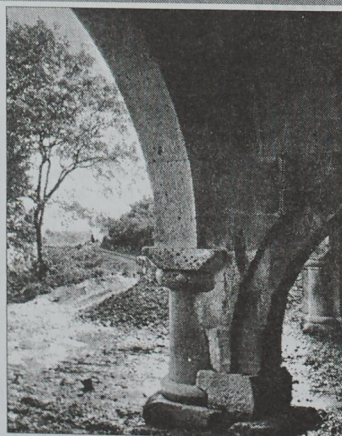
Էի՛, ե՛մ եւ եղե՛ք վարձարան սրգոց,
Եւ հցուտ հեղինակ հառաչմանց յոգոց,
Փութա՛, ե՛կ, ա՛յն արա՛, ո՛վ սիրալոգ հոգոց.

Սիա՛, նըւաղիմ եւ շնչաբաղիմ,
Սկնեալ հոգեվար՝ ի յերկիր թաղիմ:

Այն, որ վարդը խորհրդանշում է Երիստոսին, ակնհայտ է դառնում «Չորրորդ հրեշտակաց» ներքոյի հետեւյալ տողից. «Որպես եղանակ ի սեր վարդի անկու գոյե՛ք»: Այսինքն՝ սուրբ հրեշտակները եղանակ են (տոխակ, բլբուլ), իսկ վարդը Երիստոսն է, որի սիրուց է նրանք անդադար եղանակ են:

Երիստոսնական ոգու նշաններն առկա են շատ տաղերի մեջ, որոնցից կարելի է առանձնացնել «Չագառուն գվարդեն եւ իմացուն գվարդե՛, որ խորհրդածի գզդարանցութեն շնորհացն Աստուծո՛ւն եւ զիսպաղմանե՛ր նորին» վերնադասվածները: Առաջինն սկսվում է այս տողերով.

Գեղե՛ք արտասուաց իջեալ յաշացս ընթանալ,
Եւ անխափան հոսմամբ յորդեալ գարանալ,
Որոց եւ հարցանեմ՝ գվարդն իմ ուրանալ.
Ի՛մ սիրուն մանուշակ,
Ե՛ր իմ անտես, բոցով եւ հընցով
Հաշիմ ու մաշիմ,
Ճառես՝ բան զիմ վարդեն,
Յարո՛ գիս արդեն:

Բացահայտ է, որ հավատացյալն իր Տեր Յիսուս Երիստոսին է որոնում, որին բոլորն են ուրաքել («Որոց որ հարցանեմ՝ գվարդն իմ ուրանալ»): Եվ հիմա նա մանուշակից, որպես գուշակ, վարդ-Երիստոսից լուր է հարցնում:

Այս շունչն ավելի բացահայտ է հաջորդ տաղի մեջ.
Երբ հընէ՛ գաւրդը քամին, եւ հոգեվարիմ,
Կիսամու անկեալ ղընիմ եւ յոյժ շիւարիմ,
Ի ներքոյ թո մեռալի՜ կարի՛ յաւժարիմ,
Ու թերթիք թուք պատանի՜ իմ կեանք համարիմ.

Ա՛յն, վարդիկ, ավա՛ր, վարդիկ,
Բոյս լուսաթերթիկ,
Կարմրափա՛յլ, արդիափա՛յլ
Տուկ յիրակերտիկ:

«Եւ թերթիք թուք պատանի՜ իմ կեանք համարիմ», - ասելով՝ նա կկատի ունի քրիստոնեական հավատը, Երիստոսի ուսմունքը, ինչն ավելի ակնհայտ է դառնում վարդին ուղղված «Տուկ յիրակերտիկ» արտահայտության մեջ:

Հոգեւոր գարնան եւ հոգեւոր գարունի շունչն է թեւածնում շատ այլ տաղերի մեջ: «Չայն տատարակին գնե՛ք յորդոթ՝ ի սեր մաքրեալ, Չըմեսն էանք, էիսս գարունն արինաբանեալ», - ավետում է բանաստեղծը եւ ներկայացնում ծայրերի այն համբողջ, որ թեւածնում է օդի մեջ («Ի հոճուսան սիրեցեալ, պատահեալ զբաւսաւաց»):

Ճայն մի յերկնից, ծայն մի յերկրէ,
Ի պարտիզագ, ծայն ի լեռանց, ծայն ի յայգեանց,
Ի դաշտաց, Համախառնեալ գոյե՛ք թոյնուրն բիրդ,
Ի հազարաց, Արի՛ք, եղբարք, եցուք ի դաշտ
Ըզբաւսանաց:

Այս տաղը Համբարձման տոնի փառաբանությունն է: Հոգեւորն ու իրական-բնականը կողք կողքի են, եւ այս միասնությունն է խոսքի ուժը:

Հարունակելի

Դավիթ ԳԱՏՎԱՐՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԻՉ

Հայաստանի Հանրապետությունը (1991-2006 թթ.)

4. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սկիզբը՝ 2007-ի թիվ 18-23

ՀՀ-ն Եվրոխորհրդից անկամ: ՀՀ-Եվրոմիությունն փոխադրաբերություններ: Եվրոպական ինտեգրացիան ուղղությանը կատարված կատարողական քայլից է Եվրոխորհրդից անկամանկությունը: Այն հաստատեց Հայաստանի վճարվածությունը՝ ըստաբական, իրավական, հատկապես մարդու իրավունքների պաշտպանության, եւ այլ բնագավառներում եվրոպական ցանկանքների հետեւելու պարտականությունն ապահովելու: Եվրոխորհրդից անկամանկությունը եւ դրանից բխող պարտավորությունների կատարումը Հայաստանում ժողովրդավարության զարգացման, մարդու իրավունքների պաշտպանության եւ կայունության ապահովման գործակալներից մեկն է:

Այս տեսակետից կարելի է
են Հայաստանի Հանրապետու-
թյան և Եվրոմիության փոխհար-
բերությունները: Եվրոպական

փորձելու և նրա անոամ երկնե-
րը հասկին հՄՀ տարածքում ա-
ռաջացած նորակապի պետու-
թյուններին, այդ թվում՝ Հայաստա-
նի Հանրապետությանը ճանաչե-
ցին (1991թ. դեկտեմբերի 31-ին):
1990-ական թթ. Եվրոմիտիքի
երկկողմանի համաձայնագրեր
կնքեց ԱՊՀ երկրների հետ, այդ թվում
նաե՛լ՝ Հայաստանի, որի հիման
վրա է սկսվեց ԵՄ-ի հետ տնտեսա-
կան ինտեգրացիայի գործընթացը:
Հայաստանի Հանրապետության և
Եվրոմիտիքյան հարաբերություն-
ների որակապես նոր փուլի սկիզբը
համարվեց ՀՀ-ի և ԵՄ-ի միջև գոր-
ծընկերության համագործակա-
ցության համաձայնագրի կնքումը
1996 թ., որն ուժի մեջ մտավ 1999-
ից: Այն հնարավորություն տվեց
ԵՄ-ի հետ սերտ համագործակցու-
թյուն զարգացնել քաղաքական,
տնտեսական և մշակութային ո-
լորտներում՝ նպաստել ունենալ
Հայաստանի աջակցելու շուկա-
յական տնտեսության անցումային

տուրը կազմում էր Հայաստանի առեւտրի ծավալների 28 %-ը: 2005 թ. եՄ երկրները Հայաստանի ներմուծումը 250 մլն դոլարի կազմումից արդարադրեց, սակ Հայաստանի եՄ-ի երկրներ էլ արտահանվում 90 մլն դոլարի համարժեք արտադրանք: ԵՄ-ի պետությունները Հայաստանի Հանրապետություն է են արտահանում ներմշակված սննդամթերք, հագուստներ, շինարարական նյութեր, արդյունաբերական հաստոցներ են այլ: Երկրայումն Հայաստանի քրոնկվել է ԵՄ-ի ալյախի կարելուր նախաձեռնության մեջ, ինչպիսի է Եվրոպական հարցետուության քաղաքականությունը, որը, բացի ներկա փուլում Հայաստանի նա առաջնակիվ ակելի իր տնտեսական, քաղաքական, մշակութային ինտեգրումի են հավանաբարություններին կանխման ու կարգավորման հարցերում համատեղ պատասխանատվությունից, ներառում է ազագայում այդ կառույցի ներառվալությունն իրական հնարավորություններ:

Գործակալն ընդլայն ունեցի հայ-ամերիկյան հարաբերությունները: Հայաստանի Հանրապետության եւ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հարաբերությունների զարգացումը պայմանավորված է ոչ միայն համաշխարհային, տարածաշրջանային ազդանքաբաշակ ու տնտեսական գործընթացներում եւ միջազգային հարաբերություններում ՄԱԿ-ի կարևոր դերակատարությամբ, այլեւ ՄԱԿ-ի ազդեցիկ հայկական համայնքի ակտիվ գործունեությամբ, Հայաստանի Հանրապետության ՄԱԿ-ի կողմից ցուցաբերվող բազմաբնույթ աջակցությամբ: ՄԱԿ-ը Հայաստանի Հանրապետության նախադիպումները ճանաչել է 1991-ի դեկտեմբերի 25-ին: Երկու պետությունների միջին դիվանագիտական հարաբերությունները հաստատվել են 1992 թ. հունվարի 7-ին, երեսնամյ ՄԱԿ-ի դեսպանությունը բացվել է 1992-ի փետրվարի 1-ին՝ հանդիսանալով Հայաստանում բացված առաջին օտարերկրյա դեսպանությունը:

Հարաբերությունները ԱՄՆ-ի եւ

Հայաստանի միջեւ զարգանում են բնականոն ճանապարհով՝ ընդգրկելով քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային ոլորտները: Դժվարին տարիներին ԱՄՆ-ը Հայաստանին հատկացրել է հարյուր միլիոնավոր դոլարների մարդասիրական օգնություն:

Հայաստանը սերտորեն համագործակցում է ԱՄՆ-ի հետ նախ երկ-
րի ժողովրդավարական գաղափար
մոտով և հայտնված բարեփոխումների
իրականացման ուղղությամբ, քո-
ղարքներ են բազմաթիվում է տնտե-
սական համագործակցությունը:
Որպես ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համա-
նախագահ՝ Ղարաբեյ և ներգրավված է
Լեռնային Ղարաբաղի հակամար-
տության կարգավորման խնդրում
էն իր նպատակն է բերում այդ ուղ-
ղությամբ տարվող միջուկորակ
շանքերին: Հայաստանը կարելու-
թյուն է առնա տարածաշրջանային
համագործակցության կայացման
ուղղված ԱՄՆ-ի կողմից գործար-
վող շանքերը: ՀՀ-ն ԱՄՆ-ի հետ հա-
մագործակցում է նաև միջազգա-
յին ահաբեկչության դեմ պայքա-
րում, խաղաղապահական գործու-
ղություններում, միջուկային զենի-
չության թմամբ, համընդհանուր
ակվանություն հետ կապված
այլ հարցերում:

Տնտեսական ոլորտում 33-ի ել ՄԱՒ-ի միջոց առեւտրական հարաբերություններին զարգացման կապառակով ստորագրվել է 3 համաձայնագիր՝ առեւտրային կապերի զարգացման, երկկողմանի ներդրումների եւ որոշակի խրախուսման ու պաշտպանութեան մասին: Հայաստանը 2005 թ. գործում էր մոտ 40 ՄԱՒ սեփականություն հանդիսացող ընկերություն: ՄԱՒ-ը Հայաստանի երկրորդ առեւտրային գործընկերն է եւ կրա հետ առեւտրող կազմում է Հայաստանի ընդհանուր առեւտրի ծավալի 11 %-ը: 2005 թ. ՄԱՒ-ի

Հայաստան ներկրված արտադրանքի արժեքը կազմել է 85 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ Հայաստանից ԱՄՆ արտահանվածը՝ 52 մլն ԱՄՆ դոլար: Սա մոտ 5 անգամ գերազանցել է 1998 թ. ցուցանիշը: Այս ընթացքում Հայաստանից արտահանվող արտադրանքի ծավալներն աճել են մոտ 50 %-ով:

Հայաստանը հարաբերություններ հաստատեց նաեւ Կանադայի, Արգենտինայի, Ուրուգվայի, Չիլիաստանի, Ճապոնիայի, Հնդկաստանի հետ, որոնք վավերացվեցին մի շարք պայմանագրերով եւ համաձայնագրերով:

Սյապխով՝ անկախությունից հետո միջազգային ասպարեզով Հայաստանը վարում է ինքնուրույն արտաքին քաղաքականություն, աշխատում է պահպանել հավասարակշռությունն արեւմտյան, հարավային և հյուսիսային երկրների միջև: Հայաստանի անկախությունը Հայոց գերասպանությունը ճանաչել ու դրապատրուել է ընդամենը մի քանի երկրների խոդողորհարակներ եւ միջազգային կազմակերպություններ, ապա 1990-ական թթ. դրանք բանակն ավելացավ: Հայաստանի արտաքին քաղաքականությունը միավորվեւ է Կովկասում անկումագնացության տարածաշրջանային համավարկի ծաղիմանը, որը հետագայում է միայն բանակցությունների արդյունքում ընդունված փոխգիշերների եւ ժողովրդավարության սկզբունքների ամրապնդման ռեպրուզ:

Շարունակելի

Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ԿՈՎԿԱՆՆԵՍ ՇԻՐԱԶԸ ԵՎ ԳՅՈՒՄՐԻՆԳ

Սկիզբը՝ էջ 5

Ալշի առջև էր գրական ուսուցչի՝ պաշտելի Վարդանի Ավ. Իսահանյանի թիմակիցը, գեղեթ ամեն տը հանդիպել էր զվարճախոս Պողոզ Մուսկուսի ու Երկնիս Ալեքիան, խելանձ ճերմակ ձանոյից, անճամար լսել ճրանց սրանտուրքումները, ամենտը ունկնդրել Սայաթ-Նովայի, Ձիվանու, Շերանի սրտախոյզ երգերը, թափառիչ աշուղների՝ իրենց սեփական եւ այլ աշուղների երգերի կատարումները:

Այս եր այն հոգեւոր մթնոլորտում միջավայրը, որտեղ ձեռավորվում էր Հովի. Հիշադր քանտանտելը: Պատանհակայն չէր, որ նա աշուղներին ե առնասարակ աշուղական արվեստը նկատում էր զրոշտերն զակնհայտ սեր, իմքն է հետազայում կիրառեց աշուղական քանաստերծուրյայն տեսակներն ու չափերը, անգամ 1940 թ. լույս տեսած «Երգ Հայաստանի» ժողո-

վածուի և քանակական բաժին վեր-
նագրել էր «Աշտի Շիրազ»։ Հիշենք,
որ Ավ. Իսահանյանն էլ իր «Երեզնե
ու վերեթի» անդրադասելի գրքում ու-
նե՝ «Դարադրություն աշտի խաղե-
րից» բաժինը, իսկ Չարենցը նույն
չափերով էր գրել «Տաղարան»
շարքն ու համեմարել «Ես իմ անուշ
չախստահին»։

1930-ականների Գյուլիսիում էին նեմոտրոնացել Աբեմտառաչյա ստաբիլիզ գաղթած կամ արտառաչյա սահմանից ելած, խորհրդային երկրի համար «անհուսալի» գրական մտավորականներ՝ Առուշյան, Գեղամ Սարյանը, Վահրամ Ավագանը, Խաչիկ Դաշոնցը, Սողոմոն Տարոնցին եւ ուրիշ մտավորականներ, որոնք՝ մայրաքաղաքում կուտակվելու մեջ բաղաբանական վաճառք էր տեսնում ժամանակի քույրերիկա իշխանությունը։

Երբ արդեն կարծես գտել էր ի-
րեն եւ ծննդավայրին համապա-

տախտան լավագույն գրական ա-
մունք **Հովհաննես Շիրակ**, քանա-
տեղի բնատուր ձիթը գնահա-
տում է Մարկոսյան: Նա էլ, պատա-
հու բանաստեղծություններից Ի-
րանի Շիրազ քաղաքի հոյակապ
վարդերի բոլորը ամուլով, իր ձեռ-
քով **Շիրակ** անվան **կ-զ** **դ** դարձ-
նում՝ այդպե՜ս ձեռավորվել հայ
բանաստեղծի **Շիրազ** գրական
նունը: Իսկ հետագայում Վահրամ
Ալազանն իրավունք ուներ պար-
ձեռնալ, որ «Հովհաննես Շիրա-
զին ես պետիք է լեհիմանակարի»:

Ըստ վկայությունների՝ Ալ. Ժիրվանգաղեն, որը բանաստեղծի անտաղմիկ առաջին գնահատող-ներինք էր, վնասարար ղեմ է եղել՝ ձուլի, Ժիրգալի Երեման տեղափոխվելուն, որովհետև խելամուտ-րեն գտնում էր, որ Գյումրին քնա-րելգուտ անտեղծագործողի համար՝ ապելի նպաստավոր միջավայր էր, Գրական մահախաղը նկատել էր,

արհեստի սփ-

որ պատահին 1930-ական թթ. «ընդհանուր աղմուկի մեջ ժողովրդական լիրիկա է բերում», պետք է նրան դաստիարակել, գորգուրել, բայց երես չտալ. պետք չէ նրան բերել Երեւան ու մյուսների պես փչացնել մեքենաների, անփմների

դազգահների, տրակտորների ան-
հոգի ու անարավեստ երգերով:

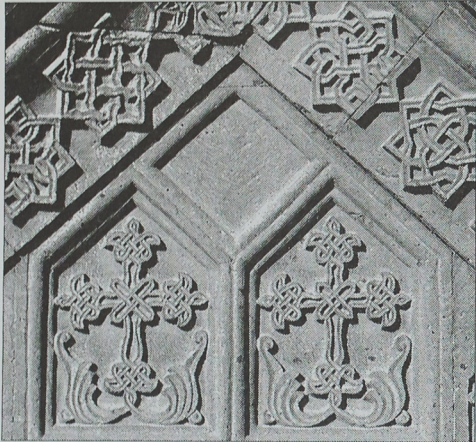
Շարունակելի

Սամվել ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր

ԻՆՎԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

Սկզբը՝ էջ 6

- Ոչ մի դեպքում չի կարելի չփոթել: Քրիստոսի պարզեանք խաղաղությունը միշտ անհաշտ է չարի դեմ, մշտապես պատերազմի մեջ է կենդիի, խաբեության եւ առիստարակ մեղքի բոլոր դրսեւորումների հետ: Ձեր ասածը կարող է վերաբերել, թե՛րեւս, արեւելյան ուսմունքներին, խաղաղության նրանց ընկալմանը, որը բացարձակ անտարբերություն է աշխարհի նկատմամբ, բայց ոչ երբեք քրիստոնյայի խաղաղությանը: Միեւնույն ժամանակ, սակայն, պետք է զգուշանալ ծայրահեղություններից, որոնք կարող են գայթակղության պատճառ դառնալ: Ասենք՝ ես չեմ կարող ամբողջ օրը մտածել, որ, օրինակ, Աֆրիկայում միլիոնավոր մարդիկ են մահանում ջարդից ու համաճարակներից: Անշուշտ, ես պարտավոր եմ մտածել եւ արդիւթեւ նրանց համար, նաեւ օգնել ներաշխարհի՝ ինչո՞վ կարող եմ: Բայց նաեւ միշտ պետք է հիշեմ. «Ո՛րվ մարդ, չլինի» թե՛ հպարտանաս եւ մտածես, թե՛ դու այդ մարդկանց ավելի շատ ես սիրում, քան Աստված է սիրում նրանց»:

- Ինչպիսին է կատարյալ խաղաղությունը, որն «այս աշխարհում չէ, որ պիտի գտնենք» (սբ Պողոս առաքյալ):

- Այնպիսին, ինչպիսին նկարագրում են Եկեղեցու հայրերը, ինչպիսին Տիրոջ ներկայությամբ գալուստից ետոտ պիտի ժամանեն արդարները: Սակայն մենք նաեւ մեր աշխի առաջ պետք է ունենանք այս մեծ սրբերին, ովքեր իրենց նվիրաբերումով եւ հանուն Քրիստոսի կրած չարաչարաքանքներով արդեն այս կյանքում գրեթե հասան կատարյալ խաղաղության, եւ պիտի ձգտենք նմանվել նրանց: Եվ եթե ունենանք Աստծու խաղաղությունը, ներքին, հոգեւոր խաղաղությունը, ինքնին կբացաճանք նաեւ ցանկացած տեսակի խռովություններն ու բռնությունները, եւ սերը կթափվի աշխարհի վրա, սերը, խնդրությունը եւ խաղաղությունը՝ պատկերելով Ս. Դովդ, ինչը պիտի մարդնեմ մեզ բոլորիս, մեր ողջ ժողովրդին: Ամեն:

Հոգեւորական Ֆայկ ԿԱՐԱՊԵՏԱՆԸ

ՕժՈՎԵԳ ՍԵ ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵԳԻՆ

2007-ի դեկտեմբերի 29-ին ուրբաթի օր Եւրոպայի մարզի Գայ (Խաբուկարի) գյուղում: Այստեղ օժՈՎԵԳ ՍԵ ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵԳԻՆ, որ կառուցել են 1888-1894 թթ. Խոյից գաղթած մեր ժողովրդի զավակները: Խորհրդային կարգերի հաստատման ժամանակ Եկեղեցին դարձրել էր արդթառուն լինելուց եւ վերծնել կիսոյախի՞ն, հետո՝ կոլտնտեսության պահեստի: Վերջին տասնամյակների ընթացքում բնակիչների եւ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի օգնությամբ մասնակի վերանորոգվել է: 2007-ի հուլիս ամիսը սոր շունչ բերեց համայնքին. Դայաստան էին եկել Կանադայի հայոց թեմի 42 ուխտավոր երեւոտասարդներ՝ գլխավորությամբ թեմի առաջնորդ Բագրատ Տեպ Կալստանյանի եւ Դայրիկ աբղ. Դովանիսիայանի, ովքեր իրենց նյութական եւ ֆիզիկական աշխատանքի շնորհիվ արդեն 15-րդ տարին է, ինչ Դայաստանի տարբեր համայնքներում կատարում են Եկեղեցիների եւ կորական օջախների վերանորոգում: Եկեղեցու վերանորոգմանը զուգահեռ կազմակերպվեց բակային ճամբար, որի ընթացքում շատ ջերմ բարեմակություններ ստեղծվեց գյուղի բնակիչների եւ բարեգործների միջեւ: Թրոտասարդները, որոնք «SYMA» կազմակերպության անդամ են, այդ նեմ ամպակ շինարարության ընթացքում ապրում էին գյուղական առօրյայով՝ բնակիչների տներում: Եկեղեցու շինարարական աշխատանքները կարողացան հասցնել ավարտին՝ ֆինանսների պակասի պատճառով: Աստծու ողորմությամբ եւ հայրենաբնակ մեր զավակների օգնությամբ շարունակվեցին նորոգման աշխատանքները, որից անմասն չմնաց Արմավիրի թեմի առաջնորդարանը: Եվ վերջապէս դեկտեմբերի 29-ին օժՈՎԵԳ ՍԵ ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵԳԻՆ՝ ձեռնար Արմավիրի թեմի առաջնորդ Սիրոն Եսպ Աղայանի: Եկեղեցին կրկին իր դեմքը բացեց հավաւաացւոյ եւ ուխտավոր ժողովրդի առջեւ: Փառք եւ գոհություն ենք առաջարկում Աստված, որ Բայրիճըքը շնորհեց մեզ 2008-ին կատարել Սբ Մնացան «Պատարագ» 100 տարի առաջ կառուցված եւ վերանորոգված տուրբ Եկեղեցու խորանին՝ օրհնված ջուրը բաժանելով հավաւաացւոյ զավակներին:

Գեղորգ քին. ԿՐՏԻԿԱՅԱՆ
Արմավիրի թեմի Գայի Սբ Նշան
Եկեղեցու հովիվ

ԻՌԱՆԻՆ ԱՐԲ. ՄԱՆ-ՅՐԱՆՅԻՍԿԻ (Հախովակոյ)

Աստվածաշնչի առաջին՝ Մնացող գրքում ավանդ է. «Ի սկզբանե Աստված ստեղծեց երկինքն ու երկիրը» (Մնաց. Ա 1), այսինքն՝ Աստված ստեղծեց հոգեւոր բնության աշխարհը՝ երկինքը եւ ֆիզիկական երեւոյթների աշխարհը՝ երկիրը: Աստված հենց Դոգին է՝ ամենուր ներթափանցող, ամեն ինչ ստեղծող ու պահպանող: Հավատալ Աստծուն նշանակում է ապրել ու լինել Նրա հոգու ու ճշմարտության մեջ: Ի սկզբանե յուրաքանչյուր մարդ իր հոգեւոր բնույթով պատկանում է աներեւոյթ աշխարհի ոլորտին: Մեռած բոլոր սերունդները, որ վերցվել են երկիր, ապրում են մի այլ աշխարհում, արարչության մի այլ պլանում, կեցության մի այլ չափում մեջ: Սուրբ Փրքըն ստում է. «Աստված ստեղծեց իր Աստված չէ. Նրա մոտ բոլորը ողջ են»: Մեր փիտուն, ոչ այնքան ամուր երկրային մարմնի ջայթայումից հետո մենք՝ մարդիկս (ուզում ենք դա թե՛ չենք ուզում), անցնում ենք հոգու խորհրդավոր աշխարհ, ուր լիարժեքորեն ենք ի հայտ բերում մեր բուն էությունն ու մեր անձի բարոյական ողջ ներուժը... Մեր՝ մանավանդ

մտահղացվել ու ստեղծվել է գերիգոր Բանականության կողմից: Կենդանի օրգանիզմների անկախությունը մոլորակի վրա ենթադրում է նրանց գոյության համար զանազան կենսապայմանների այնպիսի անհավատալի մի քանակություն, որ նույնիսկ հնարավոր չէ պատկերացնել, որ այդ բոլոր կենսապայմանների համապատասխանեցումն այդ օրգանիզմներին կարող է պատահականություն լինել: Երկիրը, օրինակ, պատկանում է իր առանցքի շուրջը ժամում լույս հագար մղոն արագությամբ: Իսկ եթե այն պատկեր ժամում հարյուր մղոն արագությամբ, մեր ցերեկներն ու գիշերները տասն անգամ ավելի երկար պիտի լինեին, եւ արեւն էլ մեկ օրվա ընթացքում պիտի այրեր մեր բոլորները, իսկ այդ երկար գիշերներին էլ սառնելու էին նույնիսկ այն փոքրիկ ծիւղերը, որոնք կարող էին ցերեկը հայտնվել: Այնուհետեւ՝ երկիրն արեւից գտնվում է ճիշտ այնպիսի հեռավորության վրա, որ արեւի կրակը մեզ տաքացնում է անհրաժեշտ չափով, բայց ոչ ավելի: Եթե արեւը մեզ առաքեր ընդամենը 50 աստիճանով

կել բնությունն ուսումնասիրելու արդյունքում, որոնք եւս նրան տանում են դեպի Արարիչ, դեպի Աստված: Բացառապէսով օրինաչափության այն հրաշալիությունը, որը թագավորում է մատերիայում, նա աում է. «Մատերիայի կարգավիճակը պահանջում է մեզանից ընդունել, որ սոսկ անսահման Բանականություն է ի գործը նախագծելու եւ կառուցելու աշխարհի անսահման զարմանահրաշ կառավարում»:

ՄԱՐԴՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ ՄԵՆԱԿ ԶԷ

բարությանը համակված եւ չարին մերժող մտքերը, զգացումներն ու ցանկությունները ներկա պահին իսկ ոչ թե նյութական աշխարհին են պատկանում, այլ հոգեւոր: Չնայած նյութական աշխարհը բոլոր կողմերով իր ազդեցությունը թողնում է մեզ վրա, ապակայն մեր անձը միշտ ազատ է ընդունելու կամ չընդունելու այս կամ այն բարոյական որոշումը, իր վերաբերմունքն արտահայտելու այս կամ այն ֆիզիկական երեւոյթի նկատմամբ...

Հորն է մարդու կյանքը, մեծ է մարդկային անձը՝ իր հնարավորություններով. նա հայելու պէս ունակ է արտացոլելու աստվածային կատարելությունը: Արարիչ Աստծո ճշմարտության մասին կրողն է միայն, որ խոսում է. այդ ճշմարտության մասին ողջ բնությունն է պատմում, իրերի ողջ կյանքն ու նշանակությունն են վկայում: Աշխարհն ստեղծված է Աստծու ծրագրի համաձայն, Աստծու արարչական հզոր կամքի միջոցով: Ինչպե՞ս միջատները չեն ըմբռնում մարդու ծրագրերը, այդպէս էլ մարդն ի գործու չէ ընկալելու աստվածային աշխարհի բոլոր գաղտնիքները. նա ըմբռնում է լույս այն, ինչն Աստված է բացահայտում նրան: Աշխարհում նույնիսկ ամենափոքրիկ ծղոտի իմաստն այնքան խորհրդավոր է, որքան խորհրդավոր է ամենամեծ աստղային աշխարհի գոյությունը: Նյութ Յորքի Գիտությունների ակադեմիայի նախկին նախագահ Էրեստ Մորիսոնն իր «Մարդն աշխարհում մեծակ չէ» գրքում աում է. որ մարդիկ այժմ գտնվում են գիտական հայտնագործությունների արշավույթին, եւ ամեն մի բարձրագույն աստղային աշխարհում ամաւել ուժգնությամբ, ամաւել ցայտունորեն է ի դերն հանում ամենագեղե Արարչի գործըրը: «Ինչ վերաբերում է ինձ, աում է Մորիսոնը, եւ ունեմ հավատի յոր հիմնավորումներ: Առաջին հերթին, հիմնվելով մաթեմատիկայի անբաւելի օրենքների վրա, կարելի է ապացուցել, որ մեր տիեզերքը

պակաս կամ ավել չերմություն, ապա մենք կամ կառաջեինք ցուրի, կամ էլ կմեռնեինք շոգից:

Երկիրն էլիպսի նման ունի 23 աստիճան թեքություն, որն էլ առաջ է բերում տարվա տարբեր եղանակները. առանց այդ թեքության օվկիանոսից բարձրացող գոլշինները կտեղափոխվեին իյուսիսից հարավ՝ մեր մայրցամաքն անընդմեջ սառնույթ տակ: Եթե լուսինը, մոտավորապէս 240 հազար մղոն հեռավորությամբ կանգնած լինելու փոխարեն, մեզինք ընդամենը հիսուս հազար մղոն հեռավորություն ունենար, ապա օվկիանոսյան հեղեղումներն այնքան հսկայական կլինեին, որ մեր երկիրն ամբողջապէս կողողեին օրը երկու անգամ... Եթե մեր մթնոլորտը լիներ ավելի թունավորված, ապա շիկացած աստղաները (որոնք միլիոններով այրվում են տիեզերական տարածություն մեջ) բոլոր կողմից անվերջորեն կհարձակեին մեր մոլորակը՝ առաջացնելով ահռելի հրդեհներ... Այս եւ ուրիշ շատ օրինակներ ցույց են տալիս, որ միլիոնից նույնիսկ մի հնարավորություն չկա, որ մեր մոլորակի վրա կյանքը «պատահականություն» լինի»:

Ամերիկացի գիտնականը բերում է մի շարք ճշմարտություններ ու ապացույցներ եւս, որոնք ի հայտ են ե-

Մորիսոնն աում է նաեւ, որ մարդու՝ Աստծո գաղափարն ընկալելու հնարավորության փաստն «արդեն ինքնին խոսում է Նրա գոյության անվիճելի ապացույցի մասին»: Եվ մարդու այդ՝ Արարչին ճանաչելու եւ սիրելու հնարավորությունը, գիտնականը միանգամայն ճշմարտացիորեն դիտում է որպէս մարդկային «մեծություն»:

Իր անկաշակնոր, ազնիվ մտքերով, հավակնով՝ որպէս վերին հոգեւոր ենթագիտակցություն, եւ արդթքով մարդը կարող է ակնթարթորեն անցնել այն տարածությունը, որը բաժանում է Նրան Աստծուց: Արդթքը ճշմարիտ սնունդն է հոգու եւ արթնացնող մարդու մեջ անմահ արարածին. դա մարդու բարձրագույն պայծառացումն է: Ով ուզում է արդթքը Աստծուն, նա կգտնի արդթք, եւ ով գտավ այն, երբեք չի թողնի, քանզի չկա ավելի մեծ երանություն ու երջանկություն մարդու համար, քան երբ խոսում է Աստծու հետ, գիտացնում ու զգում իր կենդանի, անձնական հաղորդակցումն անսահման սիրով ու ճշմարտությամբ լեցուն Արարչի հետ: Նրա սիրուն ու ճշմարտությանն է ձգտում յուրաքանչյուր ոք՝ երբեք չխաբւելով իր այդ ոգին:

Թարգմանությունը՝
Ռ. ԱՐՈՐԱՆԻ

ԵՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր՝

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ՝

«Քրիստոնյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն

Գլխավոր խմբագիր՝

Աստղիկ Ստամբուլյան

Գրանցման վկայական՝ 624

Խմբագրության հասցեն՝
Բ. Կաղարշապատ, ԶԿ

Հեռախոս՝ (0+231) 54510

Ստոր. տպագր.՝ 16. 1. 2008 թ.

Տպագրական՝ 2100 Գինը՝ 50 դրամ